

Türkiye Doğası

Bülent Gözcelioğlu

Türkiye, coğrafi olarak Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarından etkilenebilecek bir konumda. Her üç kıtada yayılış gösteren hayvanların çoğu ülkemizde de yaşayabiliyor. Buna ek olarak ülkemizin farklı jeolojik yapısı ve farklı iklimsel özellikleri de çok zengin bir biyoçeşitliliğe sahip olmamızı sağlıyor. Bunlar, ülkemizin zengin biyoçeşitliliğinin nedenleri. Bilinmeyense, bu biyoçeşitliliğimizi oluşturan türlerin neler olduğu. Bu sayımızdan itibaren biyoçeşitliliğimizi oluşturan canlıları, farklı özelliklerini ön plana çıkararak tanıtmaya çalışacağız. İlk olarak da, ülkemizde yaşayan en küçük ve en büyük memeli hayvanları seçtik. En küçük memeli hayvanımız, bilimsel adı *Suncus etruscus* olan, Etrüsk sıvrifaresi ya da cüce sıvrifare. Etrüsk sıvrifaresinin boyu 3,5 cm ile 4,8 cm arasında, ağırlığıysa 1,8 gramla 3 gram arasında değişir. En büyük memeli hayvanımızda bilimsel adı *Cervus elaphus* olan, kızılgeyik ya da ulugeyik. Kızılgeyiğin boyu 270 cm (burundan kuyruğa kadar olan kısım), ağırlığıysa 497 kg kadar olabilir. Kızılgeyik, Etrüsk sıvrifaresinden yaklaşık 70 kat daha büyük ve yaklaşık 220 kat da daha ağırdır. Bu kadar büyük farka karşın her ikisinin de beden yapıları ve özellikleri birbirine çok benzer. Etrüsk sıvrifaresi, kızılgeyiğin küçültülmüş hali gibidir. Kalp, böbrekler, akciğer, karaciğer gibi organların yerleşim biçimi her ikisinde de aynıdır.

En Küçük Memeli: Etrüsk Sıvrifaresi

Etrüsk sıvrifaresi, daha çok ormanlıkları, çayırlıkları yaşam alanı olarak tercih eder. Nemli topraklar ve bahçelerde de yaşar. Bedenin üst kısmı, kızıl kahverengimsi gri, karın kısmıysa daha açık renkli olur. Yumuşak ve kısa kıllı bir kürküdür. Ülkemizde Orta ve Batı Anadolu'da yaşar. Bunun dışında Akdeniz kıyılarında Portekiz'de, Madagaskar'da, Güney Asya'da ve Afrika'da bulunurlar.

Çok küçük boylarına karşın bir defada 2-6 tane yavru yaparlar. 27-28 gün süren gebelikleri vardır. 17-20 gün boyunca da yavrularını emzirirler. Tutsaklıkta 1,5 ile 3 yıl kadar yaşarlar. Ancak, yabani doğada bu yaşam süreci daha kısadır. Av baskısı ve bireylerin yaşlandıkça yavaş hareket etmeleri ve bağışıklık sistemlerinin zayıflaması nedeniyle yaşam süreleri 1 yılı geçmez. Bu özellikleri nedeniyle, en kısa yaşayan memeli hayvan olarak da bilinirler. Böcekçil olarak beslenen Etrüsk sıvrifaresinin metabolizma hızı çok yüksektir ve bu

hayvanlar devamlı hareket halindedir. Çok obur olup, devamlı böcek avlarlar. Böcek dışında solucan, karınca ve böcek larvaları da yerler. Avlanırken uzun burunlarını kullanırlar. Avlarını yakaladıktan sonra ön ayaklarıyla tutarak avlarını yerler. Kaçarken ince tiz bir ses çıkarırlar ve çok hızlı hareket ederler. Yavaşken ya da hareketsizken çıkardıkları sesler duyulmaz. Bilimadamları, bu seslerin ekolojisi (sesle yön bulma) için kullandığını düşünüyorlar. Etrüsk sıvrifaresinin en büyük düşmanları baykuşlardır. Ekosistemde böceklerle beslendiklerinden, böcek popülasyonlarının kontrol altında tutulmasını sağlarlar. Bu özellikleri nedeniyle tarım ürünleri için yararlıdırlar.

En Büyük Memeli: Kızılgeyik

Geniş yapraklı ve karışık ormanlarda sürüler halinde yaşarlar. Bunun yanında, ormaniçi açıklıkların ve çayırların bol olduğu iğne yapraklı ormanları da yaşam alanı olarak seçerler. Yazları ormanların yüksek kesimlerine doğru giderler. 3000 m yükseklikteki yerlere kadar çıkabilirler. Bataklı olan ormanları da severler. Yazın çamurlu yerlere yatarak üzerlerindeki parazitlerden arınırlar. Ülkemizde başta Antalya, Eskişehir, Kızılcahamam ve Nallıhan (Ankara) olmak üzere birçok milli parkta bulunurlar. Bunun dışında Kuzey Amerika, Afrika, Asya ve Avrupa'da da yaşarlar.

Kızılgeyikler Ekim'de çiftleşir ve Haziran'da da 1 tane yavru doğururlar. Yeni doğan yavru 13-18 kg ağırlığında, sarımsı kıllarla kaplı ve krem rengi benekli olur. Anne yavruyu 2 ay kadar emzirir. Yavru 2 yıl kadar annesiyle gezebilir. Büyüdükçe sırt kısmının renkleri yazın kızılımsı kahverengiyeye, kışınsa grimsi kahverengiyeye dönüşür. Karın kısmıysa hep açık renkli olur. Başları ve kulakları büyük olur. Erkek kızılgeyiklerin 100-150 cm olabilen dallı boynuzları dikkat çekicidir. Omuz yüksekliği 150 cm kadar olabilir. Erkekler dişilere oranla daha iri olurlar. Boyunlarında da koyu renkli yelleri vardır. Üreme zamanlarında erkekler arasında kavgalar çıkar, kavgayı kazanan erkek tüm sürüdeki dişileri döleme hakkına sahip olur. Taze sürgünler, meyveler ve çeşitli yapraklarla beslenirler.

Kaynaklar: Nowak R., M., and Paradiso J.L., Walker's Mammals of the World. London 1983
Harrison D., ve J. J., Bates, The Mammals of Arabia, Kent England 1991